

Αγαπητοί γονείς,

Το βιβλίο αυτό αποτελεί βοήθημα για το μάθημα της Ιστορίας της Δ' Δημοτικού, που αναφέρεται «Στα αρχαία χρόνια». Στόχος του βιβλίου είναι να βοηθήσει τους μικρούς μαθητές όχι μόνο να γνωρίσουν, αλλά να κατανοήσουν και να αφομοιώσουν τη διδακτέα ύλη, καθώς και να εξοικειωθούν γενικότερα με τον ιστορικό τρόπο σκέψης. Παράλληλα επιδιώκει να προσφέρει τόσο στους μαθητές όσο και στους εκπαιδευτικούς όσο το δυνατόν περισσότερα στοιχεία και πληροφορίες πάνω σε διάφορα θέματα, ώστε να είναι σε θέση να αντεπεξέρχονται με επιτυχία στις απαιτήσεις του μαθήματος. Έτσι κάθε κεφάλαιο περιλαμβάνει:

- ✓ Τα **κύρια σημεία** του μαθήματος
- ✓ Αναλυτική **παρουσίαση του μαθήματος με τη μορφή ερωτήσεων-απαντήσεων**
- ✓ **Επιπλέον πληροφοριακά στοιχεία** για πρόσωπα, πράγματα και καταστάσεις
- ✓ Πλήρη **σχολιασμό των παραθεμάτων και των εικόνων** του μαθήματος
- ✓ **Απαντήσεις** σε όλες τις ερωτήσεις και τις ασκήσεις του σχολικού βιβλίου και του τετραδίου εργασιών
- ✓ «**Ελέγχω τις γνώσεις μου**» και **κριτήρια αξιολόγησης**, οι απαντήσεις των οποίων δίνονται στο τέλος του βιβλίου.

Αλεξάνδρα Στράτου

Περιεχόμενα

ΓΕΩΜΕΤΡΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ

1. Η κάθοδος των Δωριέων	11
2. Οι Έλληνες δημιουργούν αποικίες	22
3. Η ποίηση και η θρησκεία των Ελλήνων	32
4. Η τέχνη και η γραφή	43
1ο Κριτήριο Αξιολόγησης	54

ΑΡΧΑΪΚΑ ΧΡΟΝΙΑ

5. Νέες αποικίες των Ελλήνων	59
6. Τα πολιτεύματα στην αρχαϊκή Ελλάδα	70
7. Οι δεσμοί που ένωναν τους Έλληνες	81
8. Η τέχνη της αρχαϊκής εποχής	94
9. Τα γράμματα	104
10. Σπάρτη: Η κοινωνία και το πολίτευμα	114
11. Σπάρτη: Η ζωή στην πόλη	125
12. Το παλιό πολίτευμα της Αθήνας	136
13. Οι νόμοι του Σόλωνα. Ο Πεισίστρατος γίνεται τύραννος	144
14. Ο Κλεισθένης θεμελιώνει τη δημοκρατία	153
2ο Κριτήριο Αξιολόγησης	163

ΚΛΑΣΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ

1. Περσικοί πόλεμοι:

15. Το περσικό κράτος και οι Έλληνες της Μ. Ασίας	170
16. Ο περσικός κίνδυνος	181
17. Η μάχη των Θερμοπυλών	193
18. Η ναυμαχία της Σαλαμίνας	204
19. Η μάχη των Πλαταιών και η ναυμαχία της Μυκάλης	213
3ο Κριτήριο Αξιολόγησης	222

2. Ο «χρυσός αιώνας» (5ος αιώνας π.Χ.):

20. Η Αθήνα γίνεται η πιο ισχυρή πόλη	226
21. Το πολίτευμα και η κοινωνία της Αθήνας στα χρόνια του Περικλή	235
22. Η καθημερινή ζωή και η εκπαίδευση των Αθηναίων	243
23. Ο «χρυσός αιώνας» της τέχνης	251
24. Η Αθήνα γίνεται «σχολείο της Ελλάδας»	261
4ο Κριτήριο Αξιολόγησης	270

3. Ο Πελοποννησιακός πόλεμος:

25. Αιτίες και αφορμές του πολέμου	273
26. Οι κυριότερες φάσεις του πολέμου	282
27. Η ηγεμονία της Σπάρτης	293

4. Η Θήβα:

28. Η Θήβα και η βοιωτική συμμαχία	302
29. Η ηγεμονία της Θήβας	309
5ο Κριτήριο Αξιολόγησης	317

5. Η Μακεδονία:

30. Η Μακεδονία, μια νέα ελληνική δύναμη	321
31. Ο Μ. Αλέξανδρος καταλαμβάνει τη Μ. Ασία και την Αίγυπτο	329
32. Η πορεία προς την Ινδία. Το τέλος της εκστρατείας	337
33. Ο θάνατος του Μ. Αλεξάνδρου	344
6ο Κριτήριο Αξιολόγησης	354

ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ

1. Οι διάδοχοι του Μ. Αλεξάνδρου:

34. Η αυτοκρατορία του Μ. Αλεξάνδρου χωρίζεται	360
35. Ο Πύρρος, ο βασιλιάς της Ηπείρου	366

36. Η καθημερινή ζωή στα ελληνιστικά χρόνια	371
37. Οι τέχνες και τα γράμματα στα ελληνιστικά χρόνια	376
7ο Κριτήριο Αξιολόγησης	381

2. Ρώμη και Ελλάδα:

38. Το ρωμαϊκό κράτος	384
39. Η Καρχηδόνα συγκρούεται με τη Ρώμη	390
40. Η υποταγή του ελληνικού κόσμου	395

8ο Κριτήριο Αξιολόγησης	401
-------------------------------	-----

ΘΕΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ

41α. Μια παράσταση αρχαίου θεάτρου ...	406
41β. Η γλώσσα που μιλάω	408
42. Μια μέρα στην αρχαία Ολυμπία	411

Απαντήσεις στις ασκήσεις του «Ελέγχω τις γνώσεις μου» και των «Κριτηρίων

Αξιολόγησης»	415
---------------------------	------------

Γεωμετρικά χρόνια

Ιστορική γραμμή των αρχαίων χρόνων

- ❑ **Γεωμετρικά χρόνια** ονομάζεται η περίοδος της αρχαίας ελληνικής ιστορίας που ξεκινάει από τις **αρχές του 11 αιώνα π.Χ.** (1100 π.Χ. περίπου) και διαρκεί ως το **τέλος του 8ου αιώνα π.Χ.** (700 π.Χ. περίπου).

Η ονομασία αυτή προέρχεται από τα αγγεία της συγκεκριμένης περιόδου, τα οποία ήταν διακοσμημένα με διάφορα γεωμετρικά σχήματα (τρίγωνα, τετράγωνα, κύκλους, ρόμβους κ.ά.).

- ❑ Η περίοδος των γεωμετρικών χρόνων ακολουθεί μετά την Εποχή του Χαλκού (3000-1100 π.Χ. περίπου), κατά την οποία αναπτύχθηκαν στον ελλαδικό χώρο τρεις μεγάλοι πολιτισμοί: πρώτα ο **κυκλαδικός** (με κέντρο τις Κυκλάδες), στη συνέχεια ο **μινωικός** (με κέντρο την Κρήτη) και έπειτα ο **μυκηναϊκός** (με σπουδαιότερο κέντρο τις Μυκήνες στην Πελοπόννησο). Προς το τέλος της Εποχής του Χαλκού έγινε ο **Τρωικός πόλεμος** (1250-1200 περίπου), μετά τον οποίο άρχισε να παρακμάζει ο μυκηναϊκός πολιτισμός (ξεσπούν εμφύλιες διαμάχες και καταστρέφονται τα μυκηναϊκά κέντρα). Έτσι περνάμε από το τέλος της εποχής αυτής στην αρχή των γεωμετρικών χρόνων.

□ **Στα γεωμετρικά χρόνια:**

- **Αρχικά** (11ος αιώνας π.Χ.) σημειώνεται η **κάθοδος των Δωριέων**, η μετακίνηση δηλαδή του ελληνικού αυτού φύλου από το βορρά προς το νότο του ελληνικού χώρου. Η μετακίνηση αυτή δημιούργησε μεγάλη αναστάτωση στην Ελλάδα, άλλαξε τη ζωή των ανθρώπων και οδήγησε στο τέλος του μυκηναϊκού πολιτισμού.
- **Στη συνέχεια** (10ος αιώνας π.Χ.) σημειώνεται ο **Α' ελληνικός αποικισμός**, καθώς μεγάλες ομάδες ελληνικού πληθυσμού μετακινούνται προς τα ανατολικά και δημιουργούν αποικίες στις ακτές της Μικράς Ασίας.
- **Προς το τέλος της περιόδου ο ελληνικός κόσμος αρχίζει να εξελίσσεται**, αφού, μετά τις μετακινήσεις πληθυσμών και την αναστάτωση που αυτές προκάλεσαν, τα πράγματα ηρεμούν. Έτσι την εποχή αυτή παρουσιάζεται **πρόοδος στον τομέα του πολιτισμού και της οικονομίας**.

Συγκεκριμένα:

- εμφανίζεται η **ηρωική επική ποίηση** με τα ποιήματα του Ομήρου (*Ιλιάδα* και *Οδύσσεια*).
- διαμορφώνεται η αρχαία ελληνική **θρησκεία του δωδεκάθεου**.
- αναπτύσσεται η **γεωμετρική τέχνη**.
- αναπτύσσεται το **εμπόριο**.
- δημιουργείται και χρησιμοποιείται το **ελληνικό αλφάβητο**.

Η κάθοδος των Δωριέων

ΚΥΡΙΑ ΣΗΜΕΙΑ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

- ❖ Στην αρχή των Γεωμετρικών χρόνων ένα ελληνικό φύλο, οι Δωριείς, μετακινήθηκαν από το βορρά προς τη νότια Ελλάδα. Η μετακίνηση αυτή ονομάστηκε **κάθοδος των Δωριέων**.
- ❖ Κατά τη μετακίνησή τους, που κράτησε πολλά χρόνια, **οι Δωριείς** χωρίστηκαν σε πολλές ομάδες και **εγκαταστάθηκαν** σε διάφορες περιοχές: κάποιοι **στη Στερεά Ελλάδα** (περιοχή της Δωρίδας) και κάποιοι άλλοι **στην Πελοπόννησο**, κυρίως **στη Σπάρτη**.
- ❖ Η κάθοδος των Δωριέων αναστάτωσε και άλλαξε τη ζωή των ανθρώπων:
 - **Οι Δωριείς κυριάρχησαν** στις περιοχές που εγκαταστάθηκαν, ανάγκασαν τους παλιούς κατοίκους είτε να φύγουν από τον τόπο τους είτε να γίνουν δούλοι (είλωτες) και επέβαλαν τη δωρική διάλεκτο.
 - **Ο μυκηναϊκός πολιτισμός σταμάτησε να αναπτύσσεται.**

Μαθαίνω το μάθημα με ερωτήσεις και απαντήσεις

✓ **Ποιοι ήταν οι Δωριείς και τι ήταν η κάθοδος των Δωριέων;**

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Οι Δωριείς ήταν ένα ελληνικό φύλο που ζούσε στα βόρεια του ελλαδικού χώρου. Αυτοί στις αρχές των Γεωμετρικών χρόνων (γύρω στο 1100 π.Χ.) μετακινήθηκαν προς τη νότια Ελλάδα. Η μετακίνησή τους αυτή έμεινε γνωστή με το όνομα **κάθοδος των Δωριέων**.

✓ **Γιατί έγινε η μετακίνηση των Δωριέων;**

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Οι λόγοι για τους οποίους οι Δωριείς μετακινήθηκαν προς τη νότια Ελλάδα τη συγκεκριμένη εποχή δεν είναι απόλυτα γνωστοί. Πιθανόν αυτό να συνέβη γιατί οι Δωριείς

κινδύνευαν από επιθέσεις άλλων λαών, οπότε αναγκάστηκαν να φύγουν από τον τόπο τους, ή επειδή ήθελαν να καλυτερεύσουν τη ζωή τους, οπότε μετακινήθηκαν αναζητώντας πιο εύφορα εδάφη.

✓ **Με ποιον τρόπο έγινε η κάθοδος των Δωριέων;**

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Η κάθοδος των Δωριέων δεν έγινε μονομιάς, αλλά **διήρκεσε πολλά χρόνια** (περίπου δύο αιώνες). Οι Δωριείς, χωρισμένοι σε ομάδες, μετακινούνταν αργά κατεβαίνοντας από την περιοχή της Πίνδου προς τα νότια. Στα μέρη από τα οποία περνούσαν, άλλες ομάδες έμεναν για λίγο, ενώ άλλες εγκαταστάθηκαν μόνιμα. **Οι δρόμοι που ακολούθησαν** οι Δωριείς κατά την πορεία τους **δε μας είναι γνωστοί** – πιθανόν στην Πελοπόννησο πέρασαν από τον Ισθμό της Κορίνθου ή από το στενό Ρίου-Αντιρρίου.

Αυτό το ξέρεις;

Το όνομα **Δωριείς** κάποιοι θεωρούν ότι προέρχεται από τη λέξη **δόρυ**, δηλώνοντας τον πολεμικό λαό που το χρησιμοποιούσε στη μάχη. Άλλοι πάλι λένε ότι προέρχεται από το όνομα του μυθικού γενάρχη και ήρωά τους **Δώρου**, ο οποίος θεωρούνταν γιος του Έλληνα (του μυθικού γενάρχη των Ελλήνων).

✓ **Σε ποιες περιοχές της Ελλάδας εγκαταστάθηκαν κυρίως οι Δωριείς;**

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Μια ομάδα Δωριέων φαίνεται πως εγκαταστάθηκε στη Στερεά Ελλάδα, ειδικά σε μια περιοχή που ονομάστηκε από αυτούς **Δωρίδα**. Κάποιοι άλλοι πέρασαν στην **Πελοπόννησο** και εγκαταστάθηκαν σε διάφορες περιοχές της. Μάλιστα μια ισχυρή ομάδα τους κατέλαβε την **περιοχή της Σπάρτης** και εγκαταστάθηκε στην εύφορη κοιλάδα του ποταμού Ευρώτα.

✓ **Ποιες ήταν οι συνέπειες από την κάθοδο των Δωριέων;**

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Η κάθοδος των Δωριέων ήταν ένα πολύ σημαντικό γεγονός, που προκάλεσε μεγάλη αναστάτωση στον ελληνικό χώρο και άλλαξε τη ζωή των ανθρώπων της εποχής. Συγκεκριμένα:

- Στα μέρη όπου κυριάρχησαν οι Δωριείς, και ιδιαίτερα στη Σπάρτη, οι παλιοί κάτοικοι έχασαν τις περιουσίες τους, έγιναν δούλοι (*εἰλωτες*) και υποχρεώθηκαν να καλλιεργούν τη γη. Ορισμένοι, πάλι, έφυγαν από τον τόπο τους, αφού δεν μπορούσαν να ζήσουν πια εκεί. Επιπλέον, στα μέρη αυτά, καθώς οι Δωριείς φαίνεται ότι ήταν στην αρχή πιο πολλοί, επικράτησε η δωρική διάλεκτος.
- Ο μυκηναϊκός πολιτισμός σταμάτησε να αναπτύσσεται.

Εξηγώ και μαθαίνω περισσότερα για λέξεις και φράσεις του μαθήματος

♦ **Οι Δωριείς ήταν το τελευταίο ελληνικό φύλο ... Ελλάδα:** οι αρχαίοι χώριζαν το ελληνικό έθνος σε τέσσερα κυρίως φύλα: στους *Αχαιούς*, που εγκαταστάθηκαν στον ελληνικό χώρο στις αρχές της 2ης χιλιετίας π.Χ., στους *Αιολείς*, στους *Ίωνες* και, τέλος, στους *Δωριείς*, οι οποίοι ήταν οι τελευταίοι που εισήλθαν στην Ελλάδα τον 11ο αιώνα π.Χ. Κατά τη μυθολογία, οι ομώνυμοι γενάρχες αυτών των φύλων (ο Αχαιός, ο Αίολος, ο Ίωνας και ο Δώρος) ήταν όλοι απόγονοι του Έλληνα – γενάρχη των Ελλήνων και, επομένως, όλων των φύλων, που αποδείκνυαν έτσι την κοινή τους καταγωγή.

♦ **περιοχή της Δωριίδας:** μικρή ορεινή περιοχή της Στερεάς Ελλάδας, στα δυτικά του σημερινού νομού Φωκίδας, ανάμεσα στα βουνά Οίτη και Παρνασσός. Εξαιτίας της γεωγραφικής της θέσης ήταν πολύ φτωχή, γι' αυτό πολλοί από τους Δωριείς κατοίκους της εγκαταστάθηκαν αργότερα στην Πελοπόννησο. Ωστόσο ποτέ δεν έπαψαν να θεωρούν τη Δωρίδα μητρόπολη όλων των Δωριέων.

♦ **εἰλωτες:** οι δούλοι της αρχαίας Σπάρτης. Προέρχονταν από τους πρώτους κατοίκους που ζούσαν στην περιοχή πριν από την κάθοδο των Δωριέων, οι οποίοι τους υπέταξαν και τους υποδούλωσαν. Συγκεκριμένα, οι Δωριείς έκαναν εἰλωτες όσους από τους παλιούς κατοίκους της Σπάρτης τους πολέμησαν· όσους όμως δεν τους αντιστάθηκαν, τους άφησαν να ζουν ελεύθεροι γύρω από την πόλη της Σπάρτης και να έχουν τη δική τους γη. Οι τελευταίοι ονομάστηκαν *περίοικοι*.

♦ **δωρική διάλεκτος:** η *διάλεκτος* είναι η ιδιαίτερη μορφή μιας γλώσσας που μιλιέται σ' ένα συγκεκριμένο τόπο. Η διάλεκτος παρουσιάζει διαφορές από την επίσημη γλώσσα μιας χώρας στην προφορά των λέξεων, στο λεξιλόγιο, στη σύνταξη, χωρίς όμως να θεωρείται διαφορετική γλώσσα.

Προσοχή!

Η λέξη **φύλο** είναι συνώνυμη με τη λέξη **φυλή** και δηλώνει ένα σύνολο ανθρώπων με κοινή καταγωγή και κοινά χαρακτηριστικά (γλώσσα, θρησκεία, συνήθειες). Έτσι δεν πρέπει να τη συγχέουμε με τη λέξη **φύλλο**, που γράφεται με δύο λ και έχει άλλη σημασία (π.χ. *φύλλο δέντρου*, *φύλλο τετραδίου*, *φύλλο χρυσού κ.ά.*).

Αυτό το ξέρεις;

Η **τσακωνική διάλεκτος**, που μιλιέται σήμερα, έστω και περιορισμένα, στα νοτιοανατολικά της επαρχίας Κυνουρίας του νομού Αρκαδίας (στην Πελοπόννησο), είναι η μόνη από τις νεοελληνικές διαλέκτους που προέρχεται απευθείας από την αρχαία δωρική διάλεκτο και αποτελεί εξελιγμένη μορφή της.

σα. Έτσι, όπως σήμερα έχουμε την ποντιακή, την κυπριακή ή την τσακωνική διάλεκτο στους αρχαίους χρόνους υπήρχε η ιωνική, η αιολική, η αττική, η δωρική διάλεκτος. Όλες αυτές ήταν διαφορετικές μορφές της αρχαίας ελληνικής γλώσσας.

- ♦ **ο μυκηναϊκός πολιτισμός:** είναι ο πολιτισμός που αναπτύχθηκε στον ελληνικό χώρο, και ιδιαίτερα στη νότια ηπειρωτική Ελλάδα (Στερεά Ελλάδα και Πελοπόννησο), την περίοδο 1600-1100 π.Χ. περίπου. Το όνομα αυτό δόθηκε στο συγκεκριμένο πολιτισμό γιατί το σπουδαιότερο κέντρο του ήταν οι Μυκήνες στην Πελοπόννησο (στο σημερινό νομό Αργολίδας). Ο πιο γνωστός βασιλιάς των Μυκηνών ήταν ο Αγαμέμνονας, που αναφέρεται από τον Όμηρο ως ο αρχηγός των Ελλήνων στον Τρωικό πόλεμο. Μετά τον πόλεμο αυτό ο μυκηναϊκός πολιτισμός άρχισε να παρακμάζει, γιατί οι Μυκηναίοι άρχισαν να συγκρούονται μεταξύ τους και να δέχονται επιθέσεις από εξωτερικούς εχθρούς. Έτσι, όταν οι Δωριείς κατέβηκαν από το βορρά, μπόρεσαν και κατέκτησαν εύκολα τις περιοχές τους.

Σχολιάζω τα παραθέματα του σχολικού βιβλίου

Παράθεμα 1

Οι μετακινήσεις πληθυσμών, ένα συνηθισμένο φαινόμενο
(σελ. 7 του σχολικού βιβλίου)

Στο κείμενο αυτό ο ιστορικός Θουκυδίδης μιλάει για τις συχνές μετακινήσεις πληθυσμών στον ελληνικό χώρο στις αρχές των Γεωμετρικών χρόνων. Ο κύριος λόγος για τις μετακινήσεις αυτές ήταν οι πιέσεις που δέχονταν οι κάτοικοι των διαφόρων περιοχών από άλλες ομάδες, που κι εκείνες είχαν αναγκαστεί να φύγουν από τον τόπο τους, διωγμένες από άλλους, και να αναζητήσουν αλλού κατοικία. Έτσι, εκείνη την εποχή οι άνθρωποι δεν έφτιαχναν μόνιμες κατοικίες με τείχη για να τους προστατεύουν, ένιωθαν μεγάλη ανασφάλεια και ζούσαν με το φόβο του κινδύνου. Γι' αυτό δεν ανέπτυσαν το εμπόριο και τη γεωργία ούτε δημιουργούσαν περιουσίες. Είχαν μόνο τα απαραίτητα για τις καθημερινές τους ανάγκες (τρόφιμα, ρούχα, όπλα) κι έτσι μπορούσαν να μετακινούνται εύκολα από το ένα μέρος στο άλλο. Όσο για

Αυτό το ξέρεις;

Ο **Θουκυδίδης**, που έγραψε τα παραθέματα αυτά, ήταν Αθηναίος, που έζησε περίπου το 460-400 π.Χ. Θεωρείται ο πιο σημαντικός ιστορικός της αρχαιότητας και έγραψε την ιστορία του Πελοποννησιακού πολέμου. Στον πόλεμο αυτό ήταν στρατηγός των Αθηναίων.

τα μέρη στα οποία μετακινούνταν πιο συχνά, αυτά, όπως είναι λογικό, ήταν τα πιο γόνιμα – όπου ήταν δυνατό να βρουν πιο εύκολα τροφή και να ζήσουν καλύτερα. Τέτοια μέρη ήταν πεδινές περιοχές με ήπιο κλίμα όπως η Θεσσαλία, η Βοιωτία και το μεγαλύτερο μέρος της Πελοποννήσου, εκτός από την Αρκαδία, η οποία είναι ορεινή.

Όπως φαίνεται, λοιπόν, από τα λόγια του Θουκυδίδη, η εποχή κατά την οποία έγινε η κάθοδος των Δωριέων ήταν ιδιαίτερα ταραγμένη και, εκτός από τους Δωριείς, μετακινήθηκαν παράλληλα και άλλα φύλα. Η κατάσταση που δημιουργήθηκε τότε εμπόδιζε κάθε ανάπτυξη της οικονομίας, και γενικότερα του πολιτισμού, για την οποία είναι απαραίτητο να υπάρχει ηρεμία και ασφάλεια.

Παράθεμα 2

Γεωμετρικά χρόνια, μια ανήσυχη εποχή

(σελ. 8 του σχολικού βιβλίου)

Και σε αυτό το κείμενο ο Θουκυδίδης μιλάει για τις μετακινήσεις πληθυσμών που προκάλεσαν μεγάλη αναστάτωση στον ελληνικό χώρο την περίοδο των Γεωμετρικών χρόνων. Μόνο που εδώ ο ιστορικός χρονολογεί τις μετακινήσεις αυτές και αναφέρεται σε συγκεκριμένα φύλα και στις εγκαταστάσεις τους.

Έχοντας, λοιπόν, ως βάση τον Τρωικό πόλεμο (1250-1200 περίπου), αναφέρει πως εξήντα χρόνια ύστερα από αυτόν (δηλαδή στα μέσα περίπου του 12ου αιώνα π.Χ.) οι Θεσσαλοί μετακινήθηκαν προς τη σημερινή Θεσσαλία και ανάγκασαν τους παλιούς κατοίκους της, τους Βοιωτούς, να μετακινηθούν με τη σειρά τους νότια προς τη σημερινή Βοιωτία. Εκεί εγκαταστάθηκαν «στη γη του Κάδμου» – ο Κάδμος ήταν μυθικός ήρωας των Βοιωτών και θεωρούνταν ο ιδρυτής της σπουδαιότερης βοιωτικής πόλης, της Θήβας.

Στη συνέχεια ο Θουκυδίδης μιλάει για την κάθοδο των Δωριέων, την οποία χρονολογεί ογδόντα χρόνια μετά τον Τρωικό πόλεμο (δηλαδή στα τέλη περίπου του 12ου αιώνα π.Χ.). Τη μετακίνηση αυτή τη συνδέει με το **μύθο των Ηρακλειδών**. Σύμφωνα με αυτόν, οι Δωριείς κατάγονταν από τους απογόνους του Ηρακλή, οι οποίοι μετά το θάνατο του ήρωα είχαν διωχθεί από την Πελοπόννησο. Έτσι οι Δωριείς δικαιολόγησαν την εισβολή τους στην Πελοπόννησο παρουσιάζοντάς την ως επιστροφή στην αρχική τους πατρίδα.

Όλες αυτές οι μετακινήσεις πληθυσμών ήταν για το Θουκυδίδη η αιτία που την εποχή εκείνη η Ελλάδα δεν μπόρεσε να προοδεύσει – πράγμα το οποίο έγινε ύστερα από πολλά χρόνια, αφού οι πληθυσμοί σταμάτησαν πλέον να μετακινούνται και επικράτησε ηρεμία στη χώρα.

Παρατηρώ τις εικόνες του σχολικού βιβλίου

Εικόνα 1

Η κοιλάδα του Ευρώτα

(σελ. 6 του σχολικού βιβλίου)

Η εικόνα αυτή είναι μια φωτογραφία της κοιλάδας του ποταμού Ευρώτα στη Λακωνία, όπου εγκαταστάθηκε η ομάδα των Δωριέων που κατέκτησε την περιοχή. Όπως φαίνεται, η περιοχή είναι κατάλληλη για εγκατάσταση, γιατί είναι πεδινή και έχει άφθονο νερό, οπότε επιτρέπει την ανάπτυξη της γεωργίας και της κτηνοτροφίας – από τις οποίες οι άνθρωποι εξασφάλιζαν εκείνη την εποχή τα απαραίτητα για τη ζωή τους. Γενικά, από αρχαιοτάτων χρόνων, οι άνθρωποι πάντοτε συνήθιζαν να παραμένουν και να φτιάχνουν κατοικίες σε μέρη πεδινά με νερό (ποτάμια, λίμνες) – στα ορεινά κατέφευγαν συνήθως μόνο για λόγους προστασίας. Ας μην ξεχνάμε, άλλωστε, ότι σπουδαίοι αρχαίοι πολιτισμοί αναπτύχθηκαν σε μέρη με μεγάλους ποταμούς, όπως, για παράδειγμα, ο αιγυπτιακός πολιτισμός στην κοιλάδα του ποταμού Νείλου στην Αίγυπτο ή ο πολιτισμός των Βαβυλωνίων στην κοιλάδα των ποταμών Τίγρη και Ευφράτη στην περιοχή της Μεσοποταμίας (σημερινό Ιράκ).

Αυτό το ξέρεις;

Σύμφωνα με τη μυθολογία, ο **Ευρώτας** ήταν βασιλιάς της Λακωνίας, γιος ή εγγονός του Λέλεγα, του πρώτου βασιλιά της χώρας. Ο Ευρώτας, λοιπόν, ήταν αυτός που έφτιαξε μια διώρυγα, ένα κανάλι, για να κυθούν στη θάλασσα τα νερά που είχαν μαζευτεί στη λακωνική κοιλάδα. Έτσι το κανάλι αυτό έγινε ο γνωστός ποταμός της Λακωνίας, που πήρε προς τιμήν του το όνομά του.

Εικόνα 2

Η κάθοδος των Δωριέων

(σελ. 7 του σχολικού βιβλίου)

Στην εικόνα αυτή βλέπουμε ένα χάρτη της Ελλάδας στον οποίο σημειώνεται με βέλη η πορεία των Δωριέων κατά τη μετακίνησή τους προς τα νότια στις αρχές των Γεωμετρικών χρόνων. Παρατηρούμε, λοιπόν, πως οι Δωριείς ξεκίνησαν από τα βόρεια και κατεβαίνοντας την οροσειρά της Πίνδου έφτασαν πρώτα στη Στερεά Ελλάδα. Εκεί κάποιοι εγκαταστάθηκαν στην περιοχή της Δωρίδας, ενώ άλλοι πέρασαν στην Πελοπόννησο από δύο πιθανούς δρόμους: ορισμένοι πέρασαν κατευθείαν από το στενό Ρίου-Αντιρρίου, ενώ άλλοι προχώρησαν προς τα ανατολικά της Στερεάς Ελλάδας, διέσχισαν την Αττική και πέρασαν στην Πελοπόννησο από τον Ισθμό της Κορίνθου. Έτσι μια ομάδα τους έφτασε στη νότια Πελοπόννησο, στην περιοχή της Σπάρτης, όπου και εγκαταστάθηκε.

Απαντώ στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου (σελ. 8)

1. Γιατί νομίζεις ότι οι Δωριείς κινήθηκαν νότια;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Οι λόγοι για τους οποίους οι Δωριείς κινήθηκαν νότια τη συγκεκριμένη εποχή δεν είναι εύκολο να εξηγηθούν, γιατί δεν τους γνωρίζουμε με βεβαιότητα. Είναι πολύ πιθανόν οι Δωριείς να κινήθηκαν νότια επειδή πιέζονταν από άλλους λαούς, που τους έκαναν επιθέσεις από τα βόρεια και τους ανάγκασαν έτσι να εγκαταλείψουν τον τόπο τους. Ίσως, πάλι, επειδή η περιοχή που ζούσαν ως τότε ήταν ορεινή και η ζωή τους εκεί ήταν δύσκολη, να κινήθηκαν νότια αναζητώντας νέα, πιο εύφορα εδάφη για να εγκατασταθούν και να καλυτερεύσουν τη ζωή τους. Τέλος, τη μετακίνησή τους προς τα νότια διευκόλυνε σίγουρα και το ότι τα μυκηναϊκά βασίλεια που βρίσκονταν εκεί είχαν παρακμάσει κι έτσι οι παλιοί κάτοικοι δεν μπορούσαν να τους προβάλουν ιδιαίτερη αντίσταση.

2. Ποιες αλλαγές έγιναν στη ζωή των ανθρώπων στην Ελλάδα μετά την κάθοδο των Δωριέων;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Μετά την κάθοδο των Δωριέων η ζωή των ανθρώπων στην Ελλάδα άλλαξε πολύ. Στα μέρη που κατέκτησαν, οι παλιοί κάτοικοι έχασαν τις περιουσίες τους και πολλοί από αυτούς έγιναν δούλοι (εἰλωτες) που υποχρεώθηκαν να καλλιεργούν τη γη. Άλλοι πάλι αναγκάστηκαν να φύγουν από τον τόπο τους γιατί δεν μπορούσαν να ζήσουν πια εκεί. Στις περιοχές αυτές, επίσης, επικράτησε η δωρική διάλεκτος και σίγουρα οι συνήθειες, τα ήθη και τα έθιμα των παλιών κατοίκων επηρεάστηκαν από αυτά των Δωριέων.

Γενικά, με την κάθοδο των Δωριέων, ο μυκηναϊκός πολιτισμός, που είχε αρχίσει να παρακμάζει, έφτασε στο τέλος του. Εκείνη την εποχή υπήρξε μεγάλη αναστάτωση στον ελληνικό χώρο: γίνονταν πόλεμοι και καταστροφές, οι άνθρωποι μετακινούνταν συνεχώς, υπήρχε φόβος και ανασφάλεια, το εμπόριο και η οικονομία δεν αναπτύσσονταν και έτσι η ζωή όλων ήταν πολύ δύσκολη.

Απαντώ στις ασκήσεις του τετραδίου εργασιών (σελ. 5)

1. Να βάλεις ένα Σ για το σωστό και ένα Λ για το λάθος.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

- Α Η κάθοδος των Δωριέων έγινε μονομιάς.
- Σ Οι Δωριείς κινήθηκαν από το βορρά προς το νότο, γι' αυτό και η πορεία τους ονομάστηκε «κάθοδος».
- Σ Όταν έφτασαν στην Πελοπόννησο, χωρίστηκαν σε ομάδες που κινήθηκαν σε διαφορετικές κατευθύνσεις.
- Α Οι παλιοί κάτοικοι των περιοχών στις οποίες έφτασαν οι Δωριείς ήταν πιο δυνατοί και γι' αυτό κατάφεραν να τους νικήσουν.
- Σ Ένα από τα αποτελέσματα της καθόδου των Δωριέων ήταν ότι σταμάτησε να αναπτύσσεται ο μυκηναϊκός πολιτισμός.
- Σ Μια ισχυρή ομάδα Δωριέων κατέλαβε τη Σπάρτη και την πεδινή περιοχή του ποταμού Ευρώτα.

2. Οι άνθρωποι ακόμα και σήμερα εγκαταλείπουν ένα χώρο, όταν κινδυνεύουν ή όταν θέλουν να ζήσουν καλύτερα.

Για ποιους άλλους λόγους νομίζεις ότι οι άνθρωποι σήμερα αναγκάζονται να αναζητήσουν «καινούριες πατρίδες»;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Σήμερα οι άνθρωποι σε αρκετές περιπτώσεις αναγκάζονται ή επιλέγουν να εγκαταλείψουν τον τόπο τους για διάφορους λόγους:

- α) Επειδή κινδυνεύουν από πολέμους ή φυσικές καταστροφές (σεισμούς, πλημμύρες, εκρήξεις ηφαιστειών κ.λπ.), οπότε αναζητούν κάπου αλλού ασφάλεια.
- β) Επειδή η πατρίδα τους είναι πολύ φτωχή ή έχει καταστραφεί (από πολέμους, φυσικές καταστροφές κ.λπ.) και οι ίδιοι δεν έχουν εργασία και δεν μπορούν να ζήσουν πια εκεί. Αναγκάζονται να αναζητήσουν «καινούρια πατρίδα», για να βρουν εργασία και να ζήσουν καλύτερα.
- γ) Επειδή στην πατρίδα τους δεν υπάρχει ελευθερία και δημοκρατία και αυτοί καταπιέζονται από τους ηγέτες τους ή διώκονται για τις πολιτικές τους απόψεις, τη θρησκεία τους, την καταγωγή τους κ.λπ. Έτσι αναζητούν καταφύγιο σε άλλον τόπο, όπου θα μπορέσουν να ζήσουν ελεύθερα.
- δ) Επειδή στην πατρίδα τους δεν μπορούν να κάνουν τις σπουδές που θέλουν ή έχουν προβλήματα υγείας που δεν μπορούν να αντιμετωπίσουν ή ακόμη επειδή απλώς θέλουν να αλλάξουν ζωή και να γνωρίσουν άλλους τόπους.

3. Αν συμπληρώσεις σωστά τα τετραγωνάκια, στη χρωματισμένη στήλη θα σχηματιστεί το όνομα της περιοχής της Στερεάς Ελλάδας στην οποία παρέμειναν οι Δωριείς.

- α. μετακινήθηκαν μονομιάς, όλοι μαζί, προς ένα συγκεκριμένο μέρος, και η μετακίνησή τους αυτή διήρκεσε ένα χρόνο περίπου.
 - β. μετακινήθηκαν σταδιακά, σε ομάδες, προς διάφορα μέρη, και η μετακίνησή τους αυτή διήρκεσε πολλά χρόνια.
5. Οι Δωριείς κυριάρχησαν και εγκαταστάθηκαν
- α. σε ολόκληρη τη Στερεά Ελλάδα και την Πελοπόννησο.
 - β. μόνο στη Σπάρτη και την εύφορη κοιλάδα του ποταμού Ευρώτα.
 - γ. σε μια περιοχή της Στερεάς Ελλάδας, που ονομάστηκε Δωρίδα, και σε διάφορα μέρη της Πελοποννήσου, μεταξύ των οποίων ήταν και η Σπάρτη.
6. Συνέπειες της καθόδου των Δωριέων ήταν*
- α. η ανάπτυξη του μυκηναϊκού πολιτισμού.
 - β. το τέλος του μυκηναϊκού πολιτισμού.
 - γ. η υποδούλωση των παλιών κατοίκων των περιοχών που κατέκτησαν οι Δωριείς.
 - δ. η ανάπτυξη του εμπορίου, της γεωργίας και γενικά της οικονομίας στην Ελλάδα.
 - ε. ο εξαναγκασμός κάποιων από τους παλιούς κατοίκους να μετακινηθούν με τη σειρά τους σε άλλα μέρη.
 - στ. η επικράτηση της δωρικής διαλέκτου στα μέρη όπου εγκαταστάθηκαν οι Δωριείς.
 - ζ. η καταστροφή των Δωριέων και του πολιτισμού τους.

2. Τι πιστεύεις για την κάθοδο των Δωριέων: ότι ήταν μια ειρηνική ή μια πολεμική επιχείρηση, ότι τα αποτελέσματά της ήταν θετικά ή αρνητικά; Να δικαιολογήσεις την απάντησή σου.

3. Μέσα στο παρακάτω κρυπτόλεξο υπάρχουν 8 λέξεις-κλειδιά του μαθήματος. Μπορείς να τις βρεις;

* (Προσοχή: Στο τελευταίο αυτό ερώτημα οι σωστές απαντήσεις είναι περισσότερες από μία.)

A	X	P	E	Ξ	Π	K	H	I	E	Φ	X	Ω
P	O	M	Π	B	K	A	Θ	O	Δ	O	Σ	I
K	X	N	T	Γ	Δ	I	E	N	Ω	T	Π	A
Δ	Ω	P	I	E	I	Σ	Φ	E	P	Υ	A	Ω
I	Ψ	Ξ	A	I	N	Λ	B	X	I	Σ	P	Γ
A	B	Λ	Ω	Λ	O	Υ	I	T	Δ	Ξ	T	O
Λ	M	A	Δ	Ω	Π	M	Ψ	E	A	I	H	E
E	Φ	H	N	T	Ξ	Θ	P	Π	O	X	P	Π
K	P	Ω	Ψ	E	Υ	P	Ω	T	A	Σ	B	N
T	M	Z	Θ	Σ	K	Γ	Λ	I	Φ	O	A	H
O	K	Ξ	B	N	I	Ω	Z	Φ	Π	Δ	Γ	E
Σ	A	M	Υ	K	H	N	A	İ	K	O	Σ	T
P	K	Z	H	T	I	K	E	T	O	Ψ	E	Σ

Οι Έλληνες δημιουργούν αποικίες

ΚΥΡΙΑ ΣΗΜΕΙΑ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

- ❖ Η κάθοδος των Δωριέων συνοδεύτηκε από μια γενικότερη **μετακίνηση πληθυσμών** στον ελληνικό χώρο. Οι κάτοικοι έφευγαν από τον τόπο τους για να βρουν αλλού ασφάλεια και καλύτερη τύχη.
- ❖ Έτσι, διάφορες ομάδες απ' όλα τα ελληνικά φύλα κατευθύνθηκαν από την κυρίως Ελλάδα **προς τα νησιά του ανατολικού Αιγαίου και τα απέναντι παράλια της Μικράς Ασίας**, όπου και εγκαταστάθηκαν.
- ❖ Στις νέες τους πατρίδες οι άποικοι κράτησαν τις παλιές τους συνήθειες και τη θρησκεία τους και ένωσαν ότι είχαν κοινή καταγωγή.
- ❖ Αποτέλεσμα αυτής της μετανάστευσης, που ονομάστηκε **Α' ελληνικός αποικισμός**, ήταν ότι το Αιγαίο έγινε ελληνική θάλασσα.

Μαθαίνω το μάθημα με ερωτήσεις και απαντήσεις

✓ Ποια κατάσταση δημιουργήθηκε στην Ελλάδα με την κάθοδο των Δωριέων;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Με την κάθοδο των Δωριέων δημιουργήθηκε μεγάλη αναστάτωση στην Ελλάδα. Πληθυσμοί μετακινούνταν συνεχώς κι έτσι οι κάτοικοι σταμάτησαν να ασχολούνται με την καλλιέργεια της γης και την κτηνοτροφία, ενώ και το εμπόριο και η βιοτεχνία δεν αναπτύσσονταν πια. Η ζωή των ανθρώπων την περίοδο αυτή ήταν πολύ δύσκολη, γιατί υπήρχε μεγάλη φτώχεια και ανασφάλεια.

✓ Πού οδήγησε αυτή η κατάσταση; Τι ήταν ο Α' ελληνικός αποικισμός;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Αυτή η κατάσταση έκανε πολλούς ανθρώπους να φύγουν από τον τόπο τους, γιατί δεν ένιωθαν ασφάλεια και δεν μπορούσαν να ζήσουν πια εκεί, και να αναζητήσουν αλλού καλύτερη τύχη. Μετανάστευσαν, λοιπόν, σε άλλα μέρη και η μετανάστευση αυτή ονομάστηκε **Α' ελληνικός αποικισμός**.

✓ **Πότε περίπου και πώς έγινε αυτή η μετανάστευση;**

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Η μετανάστευση αυτή έγινε περίπου το **10ο αιώνα** – βέβαια, όπως και η κάθοδος των Δωριέων, δεν έγινε μονομιάς, αλλά **κράτησε πολλά χρόνια και έγινε κατά κύματα**. Ήταν **ανοργάνωτη** και σ' αυτήν πήραν μέρος ομάδες απ' όλα τα ελληνικά φύλα (Αιολείς, Ίωνες, Δωριείς).

✓ **Προς τα πού κατευθύνθηκαν και πού τελικά εγκαταστάθηκαν τα διάφορα ελληνικά φύλα κατά τον Α' ελληνικό αποικισμό;**

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Κατά τον Α' ελληνικό αποικισμό, τα διάφορα ελληνικά φύλα κατευθύνθηκαν γενικά προς τα ανατολικά και εγκαταστάθηκαν σε νησιά του ανατολικού Αιγαίου και στα απέναντι παράλια της Μ. Ασίας, όπου έφτιαξαν **αποικίες** (νέες πόλεις). Συγκεκριμένα:

- Οι **Αιολείς** ξεκίνησαν από τη Θεσσαλία και, αφού διέσχισαν το Αιγαίο, έφτασαν πρώτα στη Λέσβο και την Τένεδο και στη συνέχεια πέρασαν στην απέναντι πλευρά της Μ. Ασίας.
- Οι **Ίωνες** ξεκίνησαν από την Αττική και έφτασαν πρώτα στη Χίο και στη Σάμο και από εκεί πέρασαν στα απέναντι παράλια της Μ. Ασίας.
- Οι **Δωριείς** ξεκίνησαν από την Πελοπόννησο και έφτασαν αρχικά στη Ρόδο (και σε άλλα νησιά νοτιοανατολικού Αιγαίου) και στη συνέχεια πέρασαν στα απέναντι παράλια της Μ. Ασίας.

✓ **Πώς ζούσαν οι άποικοι στις νέες πατρίδες τους;**

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Στις νέες πατρίδες τους οι Έλληνες άποικοι ήρθαν σε επαφή με τους ντόπιους λαούς και γνώρισαν τον τρόπο ζωής τους. Δεν ξέχασαν όμως τις παλιές τους συνήθειες ούτε τις παραδόσεις και τη θρησκεία τους. Έτσι οργάνωσαν τη ζωή τους με τρόπο παρόμοιο με αυτόν της αρχικής τους πατρίδας, ώστε να μένει πάντα ζωντανή στη μνήμη τους. Οι άποικοι, μάλιστα, λάτρεψαν ιδιαίτερα τους θεούς τους, προς τιμήν των οποίων έχτισαν

ναούς και ιερά και οργάνωσαν μεγάλες γιορτές. Οι θρησκευτικές αυτές γιορτές τούς έωναν και τούς έκαναν να νιώθουν πιο έντονα την κοινή τους καταγωγή.

✓ **Ποιο ήταν το κύριο αποτέλεσμα του Α' ελληνικού αποικισμού;**

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Μετά το 10ο αιώνα π.Χ., αφού ολοκληρώθηκε ο Α' ελληνικός αποικισμός, το Αιγαίο έγινε ελληνική θάλασσα, καθώς και στις δυο πλευρές του κατοικούσαν πλέον Έλληνες. Επίσης, οι αποικίες που ίδρυσαν οι Έλληνες στην ανατολική πλευρά του Αιγαίου γνώρισαν μεγάλη ανάπτυξη, ενώ οι Έλληνες άποικοι επηρέασαν τον τρόπο ζωής, τις συνήθειες, τις αντιλήψεις, την τέχνη κ.λπ. των ντόπιων λαών, αλλά και οι ίδιοι ήρθαν σε επαφή και επηρεάστηκαν από αυτούς.

**Εξηγώ και μαθαίνω περισσότερα για λέξεις
και φράσεις του μαθήματος**

- ♦ **αποικίες – άποικοι:** αποικίες λέγονται οι νέες πόλεις που ιδρύονται σε ξένη χώρα από ομάδα ανθρώπων που εγκαταλείπουν την πατρίδα τους και οι οποίοι ονομάζονται *άποικοι* – η λέξη προέρχεται από το *από* + *οίκος* (= η κατοικία, ο τόπος διαμονής, η πατρίδα στα αρχαία ελληνικά) και δηλώνει αυτούς που βρίσκονται μακριά από την πατρίδα τους.
- ♦ **Η μετανάστευση δε γινόταν με τρόπο οργανωμένο:** κατά τον Α' ελληνικό αποικισμό, η μετακίνηση των ανθρώπων από την πατρίδα τους σε άλλη χώρα δε γινόταν με βάση κάποιο πρόγραμμα ή σχέδιο. Ήταν τυχαία, καθώς οι άνθρωποι ούτε ήξεραν πού ακριβώς πήγαιναν ούτε τι θα συναντούσαν εκεί που πήγαιναν.
- ♦ **Αιολείς:** ένα από τα αρχαία ελληνικά φύλα, στο οποίο ανήκαν οι Θεσσαλοί και οι Βοιωτοί. Μυθικός γενάρχης τους θεωρείται ο Αίολος, ένας από τους γιους του Έλληνα (γενάρχη όλων των Ελλήνων), ο οποίος, σύμφωνα με την παράδοση, καταγόταν από τη Θεσσαλία – άλλος γιος του Έλληνα ήταν ο Δώρος, ο μυθικός γενάρχης των Δωριέων.
- ♦ **Τένεδος:** νησί του βορειοανατολικού Αιγαίου, βόρεια της Λέσβου, που σήμερα ανήκει στην Τουρκία.
- ♦ **Ίωνες:** ένα από τα αρχαία ελληνικά φύλα, το οποίο περιλάμβανε τους Έλληνες της

Αττικής και της Εύβοιας. Μυθικός γενάρχης τους θεωρείται ο Ίων, γιος του Ξούθου, ο οποίος ήταν ένας από τους γιους του Έλληνα – επομένως, κατά την παράδοση, ο Ίων ήταν εγγονός του Έλληνα.

- ♦ **ιερά:** χώροι στους οποίους, όπως πίστευαν οι αρχαίοι Έλληνες, κατοικούσαν οι θεοί και δέχονταν τη λατρεία των πιστών. Οι λόγοι που έκαναν τους αρχαίους να θεωρήσουν έναν τόπο ιερό δεν είναι ακριβώς γνωστοί. Φαίνεται πως η φύση του τοπίου καθώς και τα συναισθήματα που τους δημιουργούσε τους έκανε να πιστεύουν πως εκεί βρισκόταν κάποιος θεός. Έτσι, εκεί έφτιαχναν ναούς και άλλα κτίσματα και οργάνωναν τελετές και γιορτές, με τις οποίες λάτρευαν το θεό. Σπουδαία ιερά της αρχαιότητας ήταν της Ολυμπίας (αφιερωμένο στο Δία), της Δήλου (αφιερωμένο στον Απόλλωνα), της Ελευσίνας (αφιερωμένο στη Δήμητρα), των Δελφών (αφιερωμένο στον Απόλλωνα) κ.ά. Εκτός από τους αρχαίους Έλληνες, ιερά είχαν και άλλοι λαοί της αρχαιότητας, στα οποία λάτρευαν τους δικούς τους θεούς.

Σχολιάζω τα παραθέματα του σχολικού βιβλίου

Παράθεμα 1

Ο ελληνισμός της Μ. Ασίας

(σελ. 10 του σχολικού βιβλίου)

Στο παράθεμα αυτό ο ιστορικός Ηρόδοτος μας μιλάει για τις αποικίες που ίδρυσαν οι Ίωνες και οι Αιολείς κατά τον Α' ελληνικό αποικισμό. Συγκεκριμένα αναφέρει:

- **Για τους Ίωνες ότι:**
 - σε σχέση με τα άλλα ελληνικά φύλα, αυτοί έχτισαν τις πόλεις τους στον πιο ωραίο τόπο από άποψη κλίματος· γιατί τα πιο βόρεια μέρη, αυτά δηλαδή όπου εγκαταστάθηκαν οι Αιολείς, έχουν κρύο και υγρασία, ενώ τα νοτιότερα, σ' αυτά δηλαδή όπου εγκαταστάθηκαν οι Δωριείς, έχουν πολλή ζέση και ξηρασία.
 - έχτισαν συνολικά δώδεκα πόλεις, μία στη Σάμο, μία στη Χίο και δέκα στα απέναντι, κεντρικά παράλια της Μ. Ασίας.

Αυτό το ξέρεις;

Το κεντρικό τμήμα των παραλίων της Μ. Ασίας, όπου εγκαταστάθηκαν οι Ίωνες, ονομάστηκε **Ιωνία**. Αργότερα, επειδή οι ιωνικές πόλεις αναπτύχθηκαν πολύ και είχαν σπουδαία θέση ανάμεσα στις άλλες ελληνικές πόλεις της Μ. Ασίας, με το όνομα **Ιωνία** δηλωνόταν όλη η περιοχή της Μ. Ασίας που αποικίστηκε από τους Έλληνες. Έτσι τα ονόματα αυτά έχουν παραμείνει ως σήμερα, αφού με αυτά αποκαλούν πολλοί ανατολικοί λαοί, όπως οι Τούρκοι, τους Έλληνες και την Ελλάδα (Γιουνάν, δηλαδή Ίωνες, και Γιουνανιστάν, δηλαδή «χώρα των Ιώνων»).

- ίδρυσαν στην περιοχή της Μυκάλης (ακρωτήριο της Μ. Ασίας απέναντι από τη Σάμο) το *Πανιώνιο*, ιερό που αφιέρωσαν στον Ελικώνιο Ποσειδώνα (που ονομαζόταν *Ελικώνιος* από την πόλη Ελίκη της Αχαΐας, κοντά στο σημερινό Αίγιο, όπου ήταν το παλιό κοινό ιερό όλων των Ιώνων). Στο ιερό αυτό, λοιπόν, οι Ίωνες άποικοι συγκεντρώνονταν κάθε χρόνο για να γιορτάσουν μαζί τα *Πανιώνια*, τη μεγάλη θρησκευτική τους γιορτή. Το γεγονός αυτό είναι μια ακόμη απόδειξη ότι οι άποικοι μετέφεραν στις νέες πατρίδες τους τις συνήθειές τους και τη λατρεία των θεών τους.
- **Για τους Αιολείς ότι:**
 - έχτισαν και αυτοί δώδεκα πόλεις στην περιοχή της Μ. Ασίας όπου εγκαταστάθηκαν (και η οποία ονομάστηκε *Αιολίδα*):
 - η περιοχή όπου εγκαταστάθηκαν, βόρεια από τους Ίωνες, είναι πιο εύφορη από την περιοχή των Ιώνων, αλλά το κλίμα της δεν είναι τόσο καλό· είναι κρύο και υγρό, όπως αναφέρει παραπάνω και ο Ηρόδοτος.

Παράθεμα 2

Το αμάρτημα του Ηγησικλή (σελ. 10 του σχολικού βιβλίου)

Στο παράθεμα ο ιστορικός Ηρόδοτος μας δίνει αρχικά κάποιες πληροφορίες για τον αποικισμό των Δωριέων. Αναφέρει, λοιπόν, **για τους Δωριείς** πως:

- ίδρυσαν έξι πόλεις στην περιοχή όπου εγκαταστάθηκαν. Από τις πόλεις αυτές τρεις βρίσκονταν στη Ρόδο (η Ιαλυσός, η Λίνδος και η Κάμυρος), μία στην Κω και δύο (η Κνίδος και η Αλικαρνασσός) στα απέναντι, νότια παράλια της Μ. Ασίας. Όλες μαζί αποτελούσαν μια ένωση, που ονομαζόταν *δωρική εξάπολη*.
- ίδρυσαν στο Τριόπιο ακρωτήριο (στα νότια παράλια της Μ. Ασίας, απέναντι περίπου από την Κω), ιερό του Απόλλωνα, που έγινε το λατρευτικό τους κέντρο (κάτι ανάλογο με το Πανιώνιο των Ιώνων). Εκεί οι Δωριείς άποικοι συγκεντρώνονταν κάθε χρόνο και λάτρευαν το θεό, οργανώνοντας μάλιστα προς τιμήν του και αθλητικούς αγώνες. Το βραβείο για τους νικητές των αγώνων αυτών ήταν ένας χάλκινος τρίποδας (σκεύος ή αγγείο με τρία πόδια), τον οποίο δεν έπαιρναν μαζί τους, αλλά έπρεπε να τον αφήνουν στο ναό.

Με αφορμή λοιπόν αυτή τη συνήθεια των Δωριέων, ο Ηρόδοτος μας μιλάει στη συνέχεια για κάποιον Ηγησικλή, έναν πολίτη της δωρικής Αλικαρνασσού (στα νότια παράλια της Μ. Ασίας), που, όταν νίκησε στους αγώνες στο Τριόπιο, δεν άφησε το βραβείο του στο ναό του Απόλλωνα, όπως έπρεπε, αλλά το πήρε στο σπίτι του. Με αυτό όμως που έκανε θεωρήθηκε ότι πρόσβαλε το θεό, γι' αυτό και οι άλλες δωρικές πόλεις

τιμώρησαν όχι μόνο αυτόν αλλά ολόκληρη την πόλη του, διώχνοντάς την από την ένωσή τους. Το περιστατικό αυτό δείχνει πόσο στενές ήταν οι σχέσεις των αποίκων μεταξύ τους, πόσο αυστηρά ήταν τα ήθη τους –ιδιαίτερα μάλιστα των Δωριέων– και πόσο μεγάλη σημασία είχε γι' αυτούς η θρησκεία και η λατρεία των θεών τους – ήταν ένα βασικό στοιχείο που τους έωνε.

Αυτό το ξέρεις;

Ο **Ηρόδοτος**, που έγραψε τα παραθέματα αυτά, ήταν ιστορικός και έζησε τον 5ο αιώνα π.Χ. Πατρίδα του ήταν η δωρική Αλικαρνασσός της Μ. Ασίας. Είναι γνωστός ως ο «πατέρας της ιστορίας», γιατί ήταν ο πρώτος που έγραψε ιστορία.

Παρατηρώ τις εικόνες του σχολικού βιβλίου

Εικόνα 1

Ο Α' αποικισμός των Ελλήνων (σελ. 9 του σχολικού βιβλίου)

Στην εικόνα αυτή υπάρχει ένας χάρτης της Ελλάδας και των παραλίων της Μ. Ασίας στον οποίο απεικονίζεται με διαφορετικού χρώματος βέλη η πορεία κάθε ελληνικού φύλου από την Ελλάδα στη Μ. Ασία κατά τον Α' ελληνικό αποικισμό. Συγκεκριμένα, λοιπόν, παρατηρούμε ότι:

- Οι **Αιολείς** ξεκίνησαν από τη Θεσσαλία και, αφού διέσχισαν το Αιγαίο, έφτασαν πρώτα στη Λέσβο και την Τένεδο και στη συνέχεια στο βόρειο τμήμα των παραλίων της Μ. Ασίας, από την περιοχή της Τρωάδας ως τη Σμύρνη. Η περιοχή αυτή ονομάστηκε *Αιολίδα*.
- Οι **Ιώνες** ξεκίνησαν από την Αττική και, περνώντας το Αιγαίο, έφτασαν πρώτα στη Χίο και τη Σάμο, από εκεί στη Μ. Ασία και αποίκισαν το κεντρικό τμήμα των παραλίων της. Η περιοχή αυτή ονομάστηκε *Ιωνία*.
- Οι **Δωριείς** ξεκίνησαν από την Πελοπόννησο και κατευθύνθηκαν προς τα νότια και τα νοτιοανατολικά. Έτσι έφτασαν πρώτα σε κάποια νησιά των νότιων Κυκλάδων (τη Θήρα και τη Μήλο), στην Κρήτη, στη Ρόδο και στην Κω και μετά στο νότιο τμήμα των ακτών της Μ. Ασίας.

Στο χάρτη αυτό σημειώνονται επίσης οι σπουδαιότερες πόλεις που ίδρυσαν οι Έλληνες άποικοι στα παράλια της Μ. Ασίας την εποχή εκείνη. Αυτές είναι η **Σμύρνη**, που ιδρύθηκε από τους Αιολείς, αλλά αργότερα κατοίκησαν εκεί Ιώνες, η **Έφεσος** και η **Μίλητος**, σπουδαίες πόλεις των Ιώνων που γνώρισαν μεγάλη ανάπτυξη, και η **Αλικαρνασσός**, η σημαντικότερη αποικία των Δωριέων στη Μ. Ασία.

Η εικόνα αυτή είναι μια ζωγραφιά πάνω σ' ένα αγγείο των Γεωμετρικών χρόνων, η οποία μας δείχνει ένα αρχαίο καράβι με αποίκους να φτάνει σε έναν εχθρικό, όπως φαίνεται, τόπο. Αυτό το καταλαβαίνουμε από το ότι η κεντρική φιγούρα της ζωγραφιάς, προσπαθώντας να κατέβει από το πλοίο, έχει στραμμένο το τόξο προς μια άλλη μορφή, που παριστάνει κάποιον ντόπιο, και τη σημαδεύει με το βέλος. Συμπεραίνουμε, λοιπόν, ότι οι προσπάθειες των Ελλήνων να ιδρύσουν αποικίες συναντούσαν συχνά δυσκολίες.

Απαντώ στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου (σελ. 10)

1. Να παρατηρήσεις το χάρτη και να περιγράψεις την πορεία του κάθε ελληνικού φύλου από την Ελλάδα στη Μ. Ασία.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

(Για την απάντηση στην άσκηση αυτή, δες στο *Παρατηρώ τις εικόνες του σχολικού βιβλίου*, την «Εικόνα 1», στη σελίδα 27 του βιβλίου αυτού.)

2. Η ζωή τους στις «νέες πατρίδες» είχε ομοιότητες με αυτή που ζούσαν μέχρι τότε;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Η ζωή των Ελλήνων αποίκων στις νέες τους πατρίδες επηρεάστηκε, όπως ήταν φυσικό, από τον τρόπο ζωής των ντόπιων πληθυσμών, με τους οποίους ήρθαν σε επαφή. Παράλληλα, όμως, οι Έλληνες κράτησαν τις δικές τους συνήθειες, τις παραδόσεις, τη γλώσσα και τη θρησκεία τους. Έτσι στις νέες τους πατρίδες λάτρεψαν ιδιαίτερα τους θεούς τους, προς τιμήν των οποίων έχτισαν λαμπρούς ναούς και οργάνωσαν γιορτές, όπως τα Πανιώνια στο ακρωτήριο της Μυκάλης. Οι γιορτές αυτές, στις οποίες συγκεντρώνονταν όλοι μαζί, τους έκαναν να νιώθουν πιο έντονα την κοινή τους καταγωγή και τους έδιναν την ευκαιρία να συσφίγγουν τις σχέσεις τους.

Απαντώ στις ασκήσεις του τετραδίου εργασιών (σελ. 6)

1. Να συμπληρώσεις στους αντίστοιχους αριθμούς τα ονόματα των κυριότερων αποικιών.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

(Δίπλα σε κάθε αριθμό που υπάρχει στο χάρτη της σελίδας αυτής του τετραδίου εργασιών να γράψεις το αντίστοιχο όνομα της αποικίας του πίνακα.)

2. Φαντάσου πως είσαι ένα παιδί εκείνης της εποχής. Μαζί με την οικογένειά σου και με άλλους Ίωνες βρίσκεσαι σ’ ένα καράβι που κινείται προς τα παράλια της Μ. Ασίας, για να βρείτε έναν καινούριο τόπο και να ζήσετε εκεί. Προσπάθησε να περιγράψεις τις σκέψεις σου χωρίζοντάς τες σε δύο κατηγορίες.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ευχάριστες σκέψεις	Δυσάρεστες σκέψεις
Θα γνωρίσω νέους τόπους και άλλους λαούς και θα κάνω καινούριους φίλους.	Αφήνω για πάντα την πατρίδα και το σπίτι μου και μπορεί να μην ξαναδώ τους συγγενείς και τους φίλους μου.
Εκεί που θα πάμε θα είμαστε πλέον ασφαλείς και δε θα φοβόμαστε τις επιθέσεις των εχθρών.	Μπορεί οι ντόπιοι να είναι εχθρικοί απέναντί μας και να μπλεχτούμε σε πόλεμο.
Θα βρούμε ένα νέο τόπο να ζήσουμε και τα πράγματα εκεί θα είναι καλύτερα για μας.	Μήπως εκεί που πάμε τα πράγματα είναι χειρότερα και δεν θα τα καταφέρουμε;

3. Η ακροστιχίδα της αποικίας:

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Α Ι Ο Λ Ε Ι Σ

Π Ε Λ Ο Π Ο Ν Ν Η Σ Ο

Ο Ρ Γ Α Ν Ω Μ Ε Ν Ο

Ι Ω Ν Ε Σ

Κ Ο Ι Ν Η

Ι Ε Ρ Α

Α Ι Γ Α Ι Ο

Αυτοί έφυγαν από τη Θεσσαλία.

Από αυτήν έφυγαν οι Δωριείς.

Η μετανάστευση δεν έγινε με τέτοιο τρόπο.

Ξεκίνησαν από την Αττική αυτοί.

Τέτοια καταγωγή είχαν οι Έλληνες.

Στις μεγάλες γιορτές συγκεντρώνονταν σ’ αυτά.

Έγινε ελληνική θάλασσα.

Ελέγχω τις γνώσεις μου*

1. • Να βάλεις ένα Σ για το σωστό και ένα Λ για το λάθος στο τετραγωνάκι που βρίσκεται δίπλα από κάθε πρόταση.

1. Κατά τον Α' ελληνικό αποικισμό, πληθυσμοί μετακινήθηκαν από τη Μ. Ασία και εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα. ☐

2. Κύρια αιτία του Α' ελληνικού αποικισμού ήταν η κάθοδος των Δωριέων, που αναστάτωσε την Ελλάδα και οδήγησε σε συνεχείς μετακινήσεις πληθυσμών. ☐

3. Κατά τον Α' ελληνικό αποικισμό οι Αιολείς μετανάστευσαν στα βόρεια παράλια της Μ. Ασίας, οι Ίωνες στα κεντρικά και οι Δωριείς στα νότια. ☐

4. Η περιοχή της Μ. Ασίας όπου εγκαταστάθηκαν οι Δωριείς ονομάστηκε Δωρίδα. ☐

5. Στα νέα μέρη όπου εγκαταστάθηκαν οι Έλληνες υιοθέτησαν τον τρόπο ζωής των ντόπιων λαών και ξέχασαν τις παλιές τους συνήθειες και την καταγωγή τους. ☐

6. Στα νέα μέρη όπου εγκαταστάθηκαν οι Έλληνες οργάνωναν μεγάλες θρησκευτικές γιορτές που τους ένωναν. ☐

- Τις προτάσεις στις οποίες έχεις βάλει δίπλα το Λ (λάθος) να τις ξαναγράψεις έτσι ώστε να δείχνουν το σωστό.

2. Να ενώσεις με βελάκια τα στοιχεία των τριών στηλών.

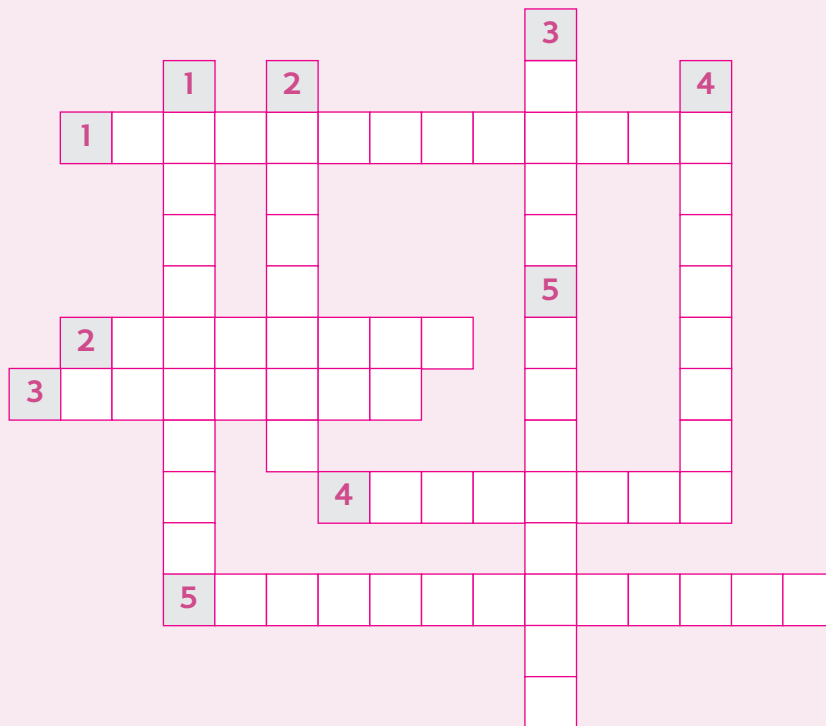
Έφυγαν από...

Πήγαν...

• Οι Αιολείς	• την Πελοπόννησο	• στη Σάμο, στη Χίο και στα κεντρικά παράλια της Μ. Ασίας.
• Οι Ίωνες	• τη Θεσσαλία	• στην Κρήτη, στη Ρόδο, στην Κω και στα νότια παράλια της Μ. Ασίας.
• Οι Δωριείς	• την Αττική	• στη Λέσβο, στην Τένεδο και στα βόρεια παράλια της Μ. Ασίας.

* Οι απαντήσεις στο Ελέγχω τις γνώσεις μου βρίσκονται στο τέλος του βιβλίου.

3. Να λύσεις το παρακάτω σταυρόλεξο.

ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ

1. Η μετακίνηση ανθρώπων από την πατρίδα τους και η εγκατάστασή τους σε άλλη χώρα.
2. Έφυγαν από την Πελοπόννησο και αποίκισαν τα νότια παράλια της Μ. Ασίας.
3. Νησί του βορειοανατολικού Αιγαίου, όπου πήγαν οι Αιολείς.
4. Αυτός που παίρνει μέρος στον αποικισμό.
5. Σημαντική πόλη που ίδρυσαν οι Δωριείς στα νότια παράλια της Μ. Ασίας.

ΚΑΘΕΤΑ

1. Στο Πανιώνιο, το ιερό των Ιώνων, λατρευόταν ο... Ποσειδώνας.
2. Η περιοχή που αποίκισαν οι Αιολείς ονομάστηκε...
3. Χώροι όπου οι άνθρωποι λάτρευαν τους θεούς τους.
4. Σπουδαίος ιστορικός του 5ου αιώνα π.Χ., «ο πατέρας της ιστορίας».
5. Λαμπρή θρησκευτική γιορτή των Ιώνων της Μ. Ασίας.